

SYRJÄYTYMISEN EHKÄISEMINEN AMMATTIKORKEAKOULUOPINNOISSA

OPAS AMMATTIKORKEAKOULUJEN OPISKELUHYVINVOINTIRYHMILLE

Tanja Aholainen, Kati Lantta, Tarja Lipponen,
Jaana Mantela, Tiina Mikkonen-Ojala, Terttu Parkkinen,
Henna-Riikka Seppälä ja Tarja Tuovinen-Kakko

Kehittämisryhmä 5, Elokuu 2011

Sisältö

1 JOHDANTO.....	4
2 OPISKELUHYVINVOINTI KÄSITTEENÄ.....	5
3 OPISKELUHYVINVOINTIRYHMÄN TARKOITUS JA TAVOITTEET	8
4 OPISKELUHYVINVOINTIRYHMÄN JÄSENET	9
5 OPISKELUHYVINVOINTIRYHMÄN TEHTÄVÄT.....	11
5.1 Koko ammattikorkeakoulua koskevan opiskeluhyvinvointiryhmän tehtävät.....	11
5.1.1 Hyvinvointia lisäävien käytäntöjen kehittäminen ja hyvinvointia uhkaavien tekijöiden tunnistaminen	11
5.1.2 Varhaiseen puuttumiseen ja ennaltaehkäisevään toimintaan liittyvien menettelyjen ja käytäntöjen suunnittelu	12
5.1.3 Hyvinvointikyselyjen koordinointi, tulosten käsittely ja tarvittavien jatkotoimien valmistelu	12
5.1.4 Hoitopolkujen sekä kriisi- ja turvallisuussuunnitelmien ja päihdeohjelman suunnittelu ja ajan tasalla pitäminen	13
5.1.5 Työ- ja opiskeluyhteisön viihtyvyyden ja esteettömyyden edistäminen	14
5.1.6 Opintojen edistymisen seuraamiseen liittyvän järjestelmän luominen ja opintojen edistymistä tukevien käytäntöjen organisointi.....	15
5.1.7 Muiden hyvinvointiin liittyvien asioiden käsittely.....	15
5.2 Kampus- tai yksikkökohtaisten opiskeluhyvinvointiryhmien tehtävät.....	15
5.2.1 Opintojen edistymisen seuranta	16
5.2.2 Ratkaisujen hakeminen erilaisiin opiskelua vaikeuttaviin ongelmatilanteisiin sekä erityiset tukitoimet	17
5.3 Opiskelijakohtainen ryhmä.....	20
LÄHTEET.....	24
LIITE 1 KOKO AMMATTIKORKEAKOULUA KOSKEVAN OPISKELUHYVINVOINTIRYHMÄN JÄSENET JA TYÖNJAKO	24

LIITE 2 YKSIKÖ/TOIMIALAKOHTAISEN OPISKELUHYVINVOINTIRYHMÄN JÄSENET JA TYÖNJAKO.....	26
LIITE 3 HYVIÄ LINKKEJÄ OPISKELIJOIDEN HYVINVOINNIN TUKEMISESSA	28

1 JOHDANTO

Hyvinvointityöryhmien opas syntyi tarpeesta määritellä ja ymmärtää hyvinvointityötä ammattikorkeakouluissa. To Care, To Dare, To Share - Syrjäytymisen ehkäiseminen ammattikorkeakouluopinnoissa - projektissa (CDS) tehtiin keväällä 2010 kartoitus, missä selvitettiin hankkeeseen osallistuvien ammattikorkeakoulujen opiskeluhoitoryhmien tai niitä vastaavien ryhmien toimintaa ja kokoonpanoja. Kartoituksessa selvisi, että opiskelijahuollon toteutumisessa ei ole mitään yhtä mallia, vaan eri ammattikorkeakoulut toimivat omien tarpeidensa, oman historiansa ja paikallisuutensa varassa. Jo alkukartoituksessa käytetty käsite opiskelijahuolto synnytti paljon keskustelua käsitteen laadusta tai sen määrittelystä ja hankkeessa päädyttiinkin käyttämään yhteisesti käsitettä opiskeluhyvinvointi. Samassa yhteydessä joukko CDS-hankkeen suunnittelijoita päätyi työstämään tätä opasta opiskeluhyvinvointiryhmille, jonka tavoitteena on synnyttää yhteistä ymmärrystä opiskeluhyvinvointityöstä sekä yhtenäistä käytäntöjä eri ammattikorkeakouluissa. Opasta työstäneen työryhmän kolme jäsentä laati myös artikkelin ”Opiskeluhyvinvointiryhmät opiskelun tukena” CDS-hankkeen toimintaa kuvaavaan julkaisuun.

Omia haasteitaan opiskeluhyvinvointityön kehittämiseksi sekä yhtenäisten ja yhdenvertaisten palvelujen ja käytänteiden luomiselle tuovat esimerkiksi ammattikorkeakoulun suuri koko ja jakaantuminen eri koulutusaloille tai fyysisesti eri paikkoihin. Myös opiskeluhyvinvointityötä tekevä henkilöstö eroaa määrältään ja koulutukseltaan eri ammattikorkeakouluissa: osassa on esimerkiksi opintopsykologeja tai kuraattoreita ja toisista ne puuttuvat. Ammattikorkeakoulujen opiskeluhyvinvointiryhmien toimintatavat, toiminnan tavoitteet ja tehtävät tai ryhmien kokoontumistiheys eroavat. Vaikeudet määritellä opiskeluhyvinvointityötä liittyvät osin myös lainsäädännön puutteeseen, sillä ammattikorkeakouluilla ei ole lain edellyttämää velvollisuutta tehdä opiskeluhyvinvointityötä tai perustaa opiskeluhyvinvointiryhmiä.

Tämän hetken keskeinen koulutuspoliittinen tavoite korkea-asteella on tehostaa opintoprosesseja ja lyhentää opiskeluaikoja. Tässä yhteydessä opiskelijoiden opiskelukyvyyn parantamisen ja hyvinvoinnin tukemisen merkitys korostuvat entisestään. Toisaalta opetus- ja kulttuuriministeriön tavoitteet yhtenäistää ja tiivistää ammattikorkeakouluverkostoa luovat paineita synnyttää yhtenevää ymmärrystä opiskeluhyvinvointityöstä. Sekä kasvanut huoli opiskelijoiden hyvinvoinnista esimerkiksi Kauhajoen ampumatragedian jälkeen että opiskelijoiden yhdenvertaiset ja tasa-arvoiset mahdollisuudet saada tukea hyvinvointiinsa haastavat ammattikorkeakoulujen hyvinvointityötä. Lisäksi on tärkeä muistaa opiskelijoiden hyvinvoinnista huolehtivan ammattikorkeakoulun vetovoimaisuus kilpailtaessa tulevaisuuden opiskelijoista.

2 OPISKELUHYVINVOINTI KÄSITTEENÄ

Opiskeluhyvinvoinnin käsite on monissa ammattikorkeakouluissa korvannut aiemmin käytetyt opiskelija-huollon, opiskeluhuollon tai opiskelijahyvinvoinnin käsitteet. Opiskelijoiden huoltamisen sijaan on haluttu kiinnittää huomiota opiskelijoiden kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin sekä toisaalta on haluttu suunnata tarkastelunäkökulmaa yksilökeskeisyyttä korostavasta opiskelijasta laajemmin koko opiskeluun ja opiskeluyhteisöön. Esimerkiksi Metropolia-ammattikorkeakoulu korostaa edenneensä opiskelijahyvinvoinnista opiskeluhyvinvointiin. Opiskeluhyvinvointi kattaa tällöin erilaisia toimintoja ja käsite ymmärretään laajasti eri toimijoihin ja ammattikorkeakouluympäristöön liittyväksi.

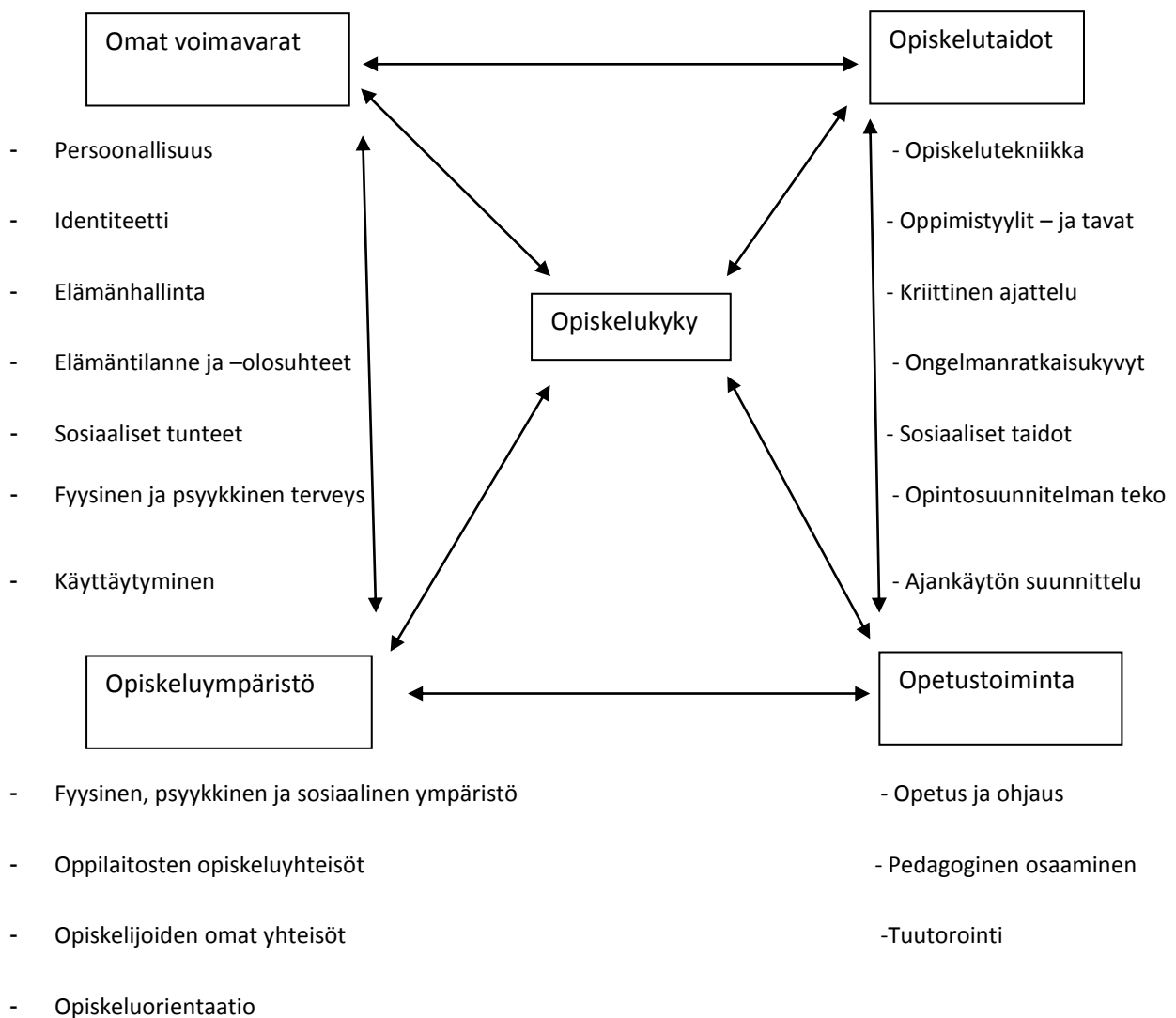
KUVIO 1. Metropolian opiskeluhyvinvoinnin kartta

Erilaiset näkemykset opiskeluhyvinvoinnin tai opiskeluhyvinvointityön määrittelyistä liittyvät osin myös lainsäädäntöön tai oikeammin sen puutteeseen. Ammattikorkeakoululaki ei tunne opiskeluhyvinvointiryhmiä sen paremmin kuin opiskelijahuoltoryhmiäkään, kun taas perusopetuslaissa ja laissa ammatillisesta opetuksesta määritellään oppilas- ja opiskelijahuolto. Tehtävä on ammattikorkeakouluissa annettu opiskeli-

jäterveydenhuollolle, jolla ei ole suoraa yhteyttä ammattikorkeakouluun. Ammattikorkeakouluilla ei ole lain edellyttämää velvollisuutta perustaa opiskelijahuoltoa, jonka tehtävänä on opiskelijoiden hyvinvoinnin edistäminen ja ylläpitäminen. (Korkeakoulun turvallisuuskäsikirja 2010, 77.)

Opiskeluhyvinvoinnin käsite lähestyy opiskelukykyisyyttä, jota erityisesti Kristiina Kunttu on Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiölle tekemissään tutkimuksissaan korostanut.

KUVIO 2. Opiskelukyky ja -hyvinvointi Kuntun (2009) mukaan

Kuntun (2005) mukaan opiskelukyky on sidoksissa moniin muihinkin asioihin kuin yksilön persoonallisiin ominaisuuksiin. Opiskelukyky muodostuu fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen toimintakyvyn lisäksi opiskelu-

taidoista, arvoista, asenteista, motivaatiosta sekä opiskeluolosuhteista, joihin kuuluvat muun muassa opintojen järjestäminen ja ohjaus sekä opiskeluyhteisöjen toiminta ja ilmapiiri. (KUVIO 2.)

Opiskeluhyvinvointityötä suunnitellaan, toteutetaan ja arvioidaan moniammatillisesti eli opiskeluhyvinvointiryhmissä on useiden eri alojen, työtehtävien, roolien ja organisaatioiden edustajia. Ammatti-ihmisten yhteistyössä ja yhteisessä vuoropuhelussa löytyy parhaimmillaan ratkaisuja, jotka vähentävät päällekkäistä työtä ja pulmatilanteiden toistumista. Yhdessä toimien lievitetään inhimillistä ahdinkoa, säästetään rahaa ja huojennetaan työntekijöiden kuormittumista. Parhaimmillaan moniammatillinen kokonaisuus muodostuu toisiaan täydentävistä osista, jossa ammattilaiset tietävät keihin ollaan yhteydessä, kun täydentävää asiantuntemusta tarvitaan. Yksittäisten opiskelijoiden pulmia käsiteltäessä myös opiskelija on osa tätä verkostoa. (Seikkula & Arnkil 2009, 7 ja 13.)

Liitteeseen 3 työryhmä on koonnut linkkejä opiskelijoiden hyvinvoinnin tukemisesta.

3 OPISKELUHYVINVOINTIRYHMÄN TARKOITUS JA TAVOITTEET

Opiskeluhyvinvointiryhmä on moniammatillinen yhteistyöverkosto, jonka toiminnan tavoitteena on koko ammattikorkeakoulun ja erityisesti sen opiskelijoiden hyvinvoinnin edistäminen. Ammattikorkeakoulussa kuten korkeakoulussa yleensäkin on perinteisesti ajateltu, että sen toiminta keskittyy pelkästään opetuksen järjestämiseen ja keskiöön nousevat erilaiset pedagogiset kysymykset. Tätä ajatusmallia haastavat näkemykset, joiden mukaan ammattikorkeakoulujen toiminta nähdään henkilöstön ja opiskelijoiden yhteisenä toimintana erilaisten sille asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi, joista opetus on vain yksi monista toiminnan tavoitteista. Opiskelijoiden opiskelykyky ja henkilöstön työkyky vaikuttavat siihen, miten hyvin korkeakoulu saavuttaa sille asetetut tavoitteensa. (Harju & Pakkanen 2007, 11–13; Kunttu 2007, 6.)

Opiskeluhyvinvointiryhmän toiminta tukee korkeakoulun opetustoimintaa, opiskelijoiden opiskelutaitoja, opiskeluympäristöä ja opiskelijoiden voimavaroja. Hyvinvointityö on edullista, koska usein on kysymys tahdosta ja halusta ymmärtää oppiminen ja opiskelu kokonaisvaltaisesti. Toiminta tulee liittää yhteen korkeakoulun pedagogisen strategian kanssa. Työryhmän tehtävän pääpaino ja lähtökohta ovat ennaltaehkäisevässä työssä. Työssä toimitaan sekä yhteisö- että yksilötasolla. Opiskelijat ja henkilöstö muodostavat korkeakoulussa kiinteän yhteisön ja yhteisöllisyyden tukeminen on tärkeää. Yhteisöllä tarkoitetaan joukkoa yksilöitä, joilla on jotakin yhteistä ja jotka toimivat jollakin tavalla keskenään. Yhteisöllisyyttä on myös se, että yhteisön jäsenillä on yhteisiä arvoja, he ovat sitoutuneet samaan asiaan ja he luottavat toisiinsa. Siksi työryhmän toiminta tukee myös korkeakoulun arvoja. (Harju & Pakkanen 2007, 13; Kunttu 2007, 7–9.)

Opiskeluhyvinvointiryhmän tavoitteena on koordinoida opiskelua tukevat palvelut ymmärrettäväksi ja tehokkaaksi kokonaisuudeksi. Opiskelijan polku on kuvattu ja siihen kuuluvat tukipalvelut ja laadukas opetus takaavat jokaiselle opiskelijalle mahdollisuuden opiskella ja saada tarvitsemansa palvelut. Jokainen korkeakoulu voi sopia työryhmän toiminnan yksilöllisesti. On mahdollista perustaa koko ammattikorkeakoulun yhteinen työryhmä ja sen lisäksi jokaiselle toimialalle tai kampukselle oma työryhmä. Ryhmän toiminnalle laaditaan vuosittainen toimintasuunnitelma. Opiskeluhyvinvointiryhmän toiminta osaltaan tukee opiskelijoiden aktiivista roolia suunnitella ja kehittää opetus- ja oppimisympäristöä. (Saikkonen 2004, 13)

Opiskeluhyvinvointiryhmiä perustettaessa tulee huomioida, että sen jäsenille varataan riittävästi työaikaresurssia työskentelyyn. Tuloksekas opiskeluhyvinvointiryhmän työskentely ei synny ilman

suunnittelua, valmistelua ja erilaisiin yhteistyöverkostoihin osallistumista. Tiedottaminen opiskeluhyvinvointiryhmien työskentelystä ammattikorkeakoulujen henkilöstölle ja sidosryhmille tai koko ammattikorkeakoulun osallistaminen yhteiseen hyvinvointityöskentelyyn eivät tapahdu hetkessä. Suositeltava työaikaresurssi ryhmän jäsenelle on 20–40 h / lukuvuosi. Tässä yhteydessä on hyvä sopia myös opiskeluhyvinvointityöhön liittyvästä vallasta ja toisaalta vastuista. Useimmissa ammattikorkeakouluissa työryhmän työskentelyyn osallistuukin hallinnon tai johdon edustaja, jolla on toisaalta valtaa tehdä päätöksiä, mutta myös väylät ja valta osallistaa koko ammattikorkeakoulu opiskeluhyvinvointityöhön.

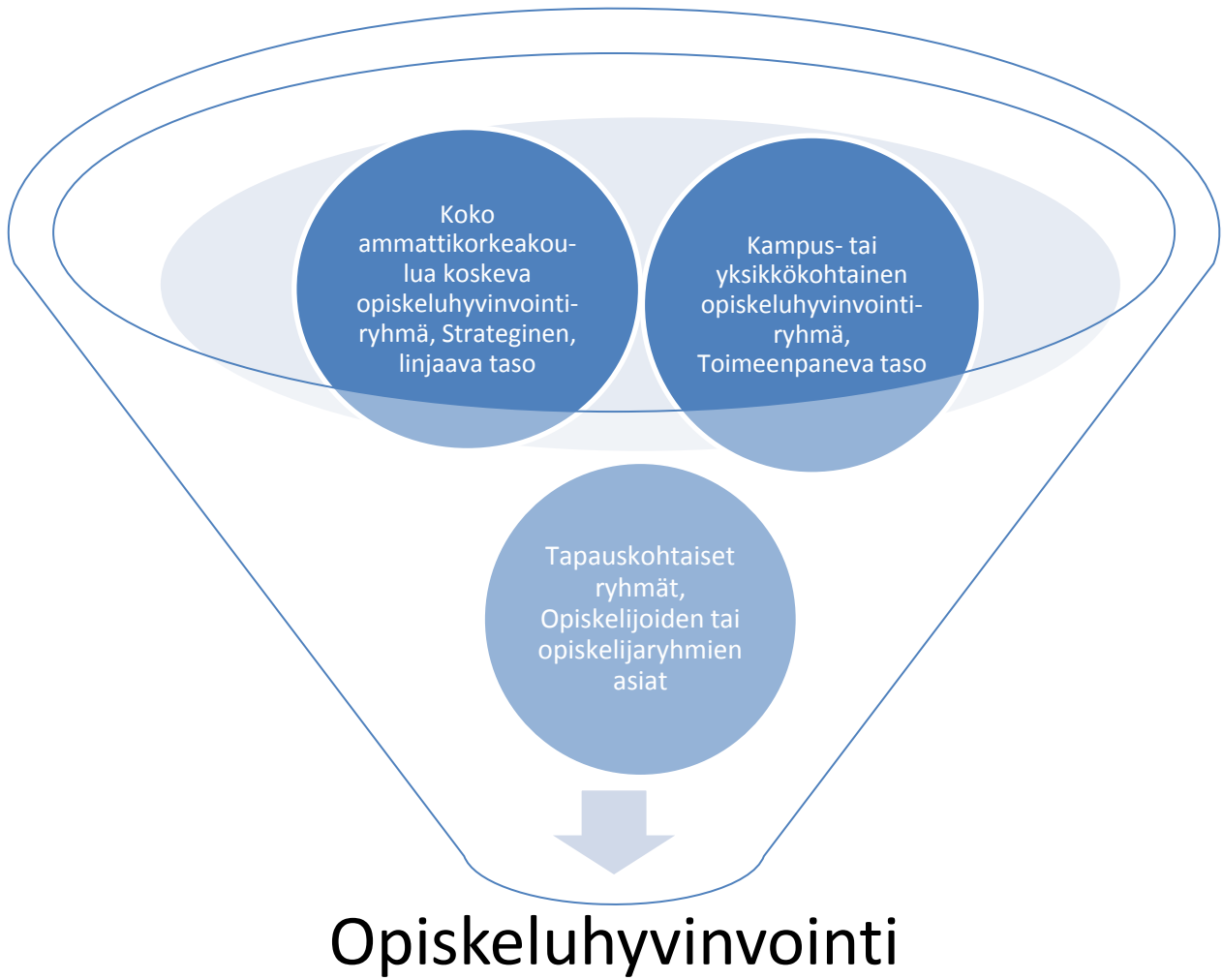
4 OPISKELUHYVINVOINTIRYHMÄN JÄSENET

Ammattikorkeakouluissa voi toimia sekä koko ammattikorkeakoulua koskeva opiskeluhyvinvointiryhmä että kampus- tai yksikkökohtainen opiskeluhyvinvointiryhmä. Opiskeluhyvinvointiryhmän jäsenistön jako kahteen ryhmäksi ei ole välttämätöntä, mutta se on usein hyväksi havaittu toimintamalli. Erityisesti verkostomaisesti toimivissa ja suurissa ammattikorkeakouluissa voi kahtiajako olla perusteltu ja tarpeellinen. Lisäksi ammattikorkeakoulussa voi toimia tapauskohtaisesti muodostettuja ryhmiä, jotka käsittelevät yksittäisen opiskelijan tai opiskelijaryhmän asioita. Joissakin tilanteissa voi olla perusteltua käsitellä opiskelijan asiaa ensin kampuksen opiskeluhyvinvointiryhmässä, jossa sovitaan, ketkä lähtevät edistämään opiskelijan asiaa. Tapauskohtaiset ryhmät voivat muodostua myös niin, että hän, jolla huoli herää, ottaa huolen puheeksi. Tämän jälkeen muodostetaan tarkoituksenmukainen ryhmä opiskelijan tilanteen selvittämiseksi. (KUVIO 3.)

Koko ammattikorkeakoulua koskevassa opiskeluhyvinvointiryhmässä tulisi olla mukana mahdollisimman kattava edustus ammattikorkeakoulun toimijoista, kuten hallinnon edustaja, pedagogisesta kehittämisestä vastaava henkilö, aikuiskoulutusvastaava, opettajaedustaja, opiskelijaedustaja, opintotoimiston edustaja, kansainvälisestä toiminnasta vastaava sekä opiskeluterveydenhuollon edustaja ja psykososiaalisten palvelujen asiantuntija(t). (LIITE 1.)

Yksiköiden opiskeluhyvinvointiryhmään voivat kuulua esimerkiksi rehtori/apulaisrehtori tai muu hallinnon edustaja, opinto-ohjaaja tai vastaava, oppilaskunnan edustaja, opettajaedustaja, psykososiaalisten palveluiden asiantuntija(t) ja terveydenhoitaja. (LIITE 2.)

Opiskelijakohtaisissa asioissa ryhmän olisi hyvä olla kokoonpanoltaan tarkoituksenmukainen ja pienempi. Tällöin opiskelija, jonka asioita käsitellään, on itse läsnä ohjauskeskusteluissa, joissa päätetään hänen opintojaan koskevista asioista.

KUVIO 3. Opiskeluhyvinvointiryhmien kolme tasoa

5 OPISKELUHYVINVOINTIRYHMÄN TEHTÄVÄT

Tässä luvussa tarkastellaan sekä koko ammattikorkeakoulua koskevan opiskeluhyvinvointiryhmän tehtäviä että yksiköissä toimivien opiskelija- tai opiskelijaryhmälähtöisten opiskeluhyvinvointiryhmien tehtäviä. Kaikkien näiden ryhmien tehtävät nivoutuvat myös CDS-hankkeen keskeiseksi tutkimuksen ja kehittämisen kohteeksi valittuun sosiaaliseen pääomaan. CDS-hankkeessa on ollut tavoitteena sekä ammattikorkeakoulujen sosiaalisen pääoman mittaaminen että sosiaalista pääomaa lisäävien toimintojen kehittäminen. Sosiaalista pääomaa mitattaessa mitataan opiskelijoiden osallisuutta, luottamusta ja voimavaroja. Näiden sosiaalisen pääoman osa-alueiden kehittäminen on ammattikorkeakoulujen opiskeluhyvinvointiryhmien keskeistä työtä.

5.1 Koko ammattikorkeakoulua koskevan opiskeluhyvinvointiryhmän tehtävät

Koko ammattikorkeakoulua koskeva opiskeluhyvinvointiryhmä on hyvinvointitoimintaa koordinoiva ja linjaava taho ammattikorkeakoulussa. Ryhmässä suunnitellaan ja aktivoidaan ammattikorkeakouluyhteisössä toimivien yhteistyötä, arvioidaan ja kehitetään opiskeluympäristöä hyvinvoinnin näkökulmasta sekä ennakoitaan ja seurataan toimintaympäristön muutosten vaikutuksia opiskelijoiden hyvinvointiin. Koko ammattikorkeakoulun opiskeluhyvinvointiryhmä toimii myös keskustelufoorumina, jossa kehitetään ja jaetaan hyviä käytäntöjä opiskelijan opiskelukyvyn ja vastuullisen opiskelun tukemiseksi. (Mantela 2010, 10; Okkonen 2009, 20; Opiskelijan hyvinvointityöryhmän loppuraportti. Jyväskylän yliopisto 2009, 20.)

5.1.1 Hyvinvointia lisäävien käytäntöjen kehittäminen ja hyvinvointia uhkaavien tekijöiden tunnistaminen

Koko ammattikorkeakoulua koskevassa opiskeluhyvinvointiryhmässä koordinoitaan hyvinvointia edistävien käytänteiden toimeenpanoa sekä seurataan ja arvioidaan toimenpiteiden onnistumista. Hyvinvointia uhkaavista tekijöistä kootaan tietoa ammattikorkeakoulussa yhteisesti sovituille tavoille ja sitä edistävästä käytänteistä tiedotetaan kaikille ammattikorkeakoulussa toimiville tahoille. Hyvinvointia uhkaavat tekijät ja hyvinvointia edistävät käytänteet nostetaan säännöllisesti keskusteluun henkilöstökokouksissa ja yhteistyöryhmissä. Hyvinvointia edistäviä käytänteitä esitetään myös opetussuunnitelmatyön ja muun kehittämistyön tueksi. Oleellista on panostaa resursseja niihin kohteisiin, joissa niiden vaikuttavuus on suurinta.

5.1.2 Varhaiseen puuttumiseen ja ennaltaehkäisevään toimintaan liittyvien menettelyjen ja käytäntöjen suunnittelu

Opiskeluhyvinvointiryhmä selvittää opettajatuutoreiden ja muun henkilöstön koulutustarpeita varhaiseen puuttumiseen liittyen. Henkilöstöä koulutetaan säännöllisesti opiskelun esteiden ja oppimisvaikeuksien huomioimiseen, niihin puuttumiseen sekä tuen piiriin ohjaamiseen yhteistyössä ammattikorkeakoulun omien asiantuntijoiden kanssa. Opiskeluhyvinvointiryhmä huolehtii myös yhteistyöstä ammattikorkeakoulun ja muiden tärkeiden sidosryhmien välillä. Opettajatuutoreille ja kaikille opiskelijoiden kanssa toimiville järjestetään toimipisteittäin mahdollisuuksia keskustella ja jakaa työssä esiin nousutta huolta toisten kanssa. Tämän mahdollisuuden järjestämisestä opiskeluhyvinvointiryhmä kantaa vastuun.

5.1.3 Hyvinvointikyselyjen koordinointi, tulosten käsittely ja tarvittavien jatkotoimien valmistelu

Opiskelijoilta kerättävällä palautteella tulee olla merkitystä koulutusorganisaatioiden ohjauksessa ja tuloksellisuusrahoituksen määräytymisessä. Ammattikorkeakouluille on rakennettu yhtenäinen palautejärjestelmä, jossa valmistumisvaiheessa olevat opiskelijat vastaavat samoihin kysymyksiin riippumatta siitä, missä ammattikorkeakoulussa ja millä alalla he opiskelevat. (OPM 2007, 28.) Ammattikorkeakouluissa järjestetään myös muita opiskelijakyselyitä, joihin hyvinvointi liittyy olennaisena osana. CDS-hankkeessa on kehitetty sosiaalisen pääoman mittari, joka voidaan liittää mukaan ammattikorkeakoulujen opiskelijakyselyihin.

Opiskeluhyvinvointiryhmässä käsitellään kaikkien kyselyiden tulosityhteenvetoja, jotta voidaan seurata hyvinvointiin liittyvien näkökohtien kehittymistä. Käsittely tapahtuu yhteistyössä muiden asiaan liittyvien toimijatahojen kanssa. Opiskeluhyvinvointiryhmä sopii yhteistyössä ammattikorkeakoulun hallinnon kanssa, miten kyselyiden tuloksista tiedotetaan kaikille ammattikorkeakoulussa toimiville, millä areenoilla niistä keskustellaan ja mitä jatkotoimenpiteitä tulosten perusteella laitetaan vireille. Opiskeluhyvinvointiryhmä tekee strategisen linjauksen siitä, millaista osaamista ammattikorkeakoulussa tarvitaan tulevaisuudessa opiskeluhyvinvointiin liittyen ja järjestää tarvittavaa koulutusta.

5.1.4 Hoitopolkujen sekä kriisi- ja turvallisuussuunnitelmien ja päihdeohjelman suunnittelu ja ajan tasalla pitäminen

Opiskeluhyvinvointiryhmä huolehtii siitä, että ammattikorkeakoulun omat opiskelijoiden hyvinvointipalvelut on dokumentoitu ja ne ovat ajan tasalla ja siitä, että opiskelijoiden tukemiseen liittyvät palvelupolut ovat kaikkien ammattikorkeakoulussa toimivien tiedossa. Ammattikorkeakouluissa toimivat opintopsykologit, kuraattorit, erityisopettajat ja opiskeluterveydenhoitajat sekä seurakuntien edustajat toimivat yhteistyössä opettajatuutoreiden ja muiden opiskelijoiden ohjaukseen ja tukemiseen osallistuvien tahojen kanssa.

Opiskeluterveydenhuollon palvelut on määritelty Sosiaali- ja terveysministeriön asetuksessa 380/2009. Opiskeluterveydenhuoltoon kuuluu perusterveydenhuollon palvelujen lisäksi mielenterveyshäiriöiden varhainen toteaminen ja hoito, päihdeongelmien varhainen toteaminen ja hoito, seksuaaliterveyttä edistävät palvelut sekä suun terveydenhuollon palvelut. Oppilaitoksen sijaintikunta järjestää opiskeluterveydenhuollon palvelut opiskelijan kotikunnasta riippumatta, mutta opiskelija voi hakeutua myös oman kotikuntansa palveluihin. (STM 2009, 96–98.) Täten opiskeluhyvinvointiryhmän toiminnassa voidaan paneutua ammattikorkeakoulun sijaintikunnan tarjoamiin palveluihin ja ylläpitää neuvotteluyhteyttä paikalliseen opiskeluterveydenhuoltoon ja sosiaalipalveluihin. Opiskeluhyvinvointiryhmä pyrkii osaltaan edistämään palvelujen saatavuutta.

Kriisisuunnitelmat voi ammattikorkeakoulussa valmistella joku muu taho tai ryhmä kuin opiskeluhyvinvointiryhmä. Kuitenkin opiskeluhyvinvointiryhmän tulee huolehtia, että suunnitelmat ovat olemassa ja niistä tiedotetaan riittävästi. Ammattikorkeakoulun kriisisuunnitelmiin kirjataan toimintaohjeet erilaisiin äkillisiin tai vaarallisiin tilanteisiin. Tällaisia ovat esimerkiksi uhka- ja väkivaltatilanteet, tulipalo, järkyttävästä tapahtumasta johtuva psyykinen kriisi, ydinvaara tai -onnettomuus, tapaturmatilanteet ja varkauksien ennaltaehkäisy. Näiden lisäksi kriisisuunnitelmiin valmistellaan menettelyohjeet käytännön harjoittelujen aikana tapahtuviin sairastumis-, tapaturma- ja riskitilanteisiin.

Kriisisuunnitelmiin tulee kirjata selkeät toimintaohjeet kuhunkin tilanteeseen, nimetä vastuuhenkilöt ja levittää ohjeet koko ammattikorkeakoulun tietoisuuteen. Ammattikorkeakoulun ulkopuolisista tahoista selvitetään tarvittavat yhteystiedot ja ne kirjataan suunnitelmaan. Kriisisuunnitelmien päivitysvastuu nimeetään jollekin työntekijälle tai työryhmälle, jotta ohjeet ja yhteystiedot pysyvät ajan tasalla. Työsuojeluhenkilöstö tekee yhteistyötä opiskelijahyvinvointiryhmän kanssa kriisisuunnitelmien laadinnassa ja niiden päivityksissä.

Ammattikorkeakoulun päihdeohjelmaan kirjataan tavoitteet, ennaltaehkäisy, päihdeongelman tunnistaminen, mitä tehdään huolen herätessä, hoitoon hakeutuminen ja ohjaus, päihteiden vaikutuksen alaisena oleminen tai huumausainerikos ja tupakointi. Ohjelma käydään läpi uusien opiskelijoiden kanssa aina opintojen alkuvaiheessa. Tavoitteena on lisätä opiskelijoiden tietoisuutta päihteiden käytön haitoista ja merkityksestä opiskelukykyyn sekä tiedottaa ammattikorkeakoulun päihdeohjelman sisällöstä ja tarkoituksesta. Vastuu päihdeohjelman päivityksestä on opiskeluhuvinvointiryhmällä. Ryhmä voi käyttää asiantuntija-apua päihdeohjelman valmistelussa.

5.1.5 Työ- ja opiskeluyhteisön viihtyvyyden ja esteettömyyden edistäminen

Ammattikorkeakoulun fyysiset tilat ja olosuhteet vaikuttavat osaltaan opiskelukykyyn ja korkeakoulun sosiaaliseen pääomaan. Viihtyvyyttä edistettäessä kiinnitetään yleisesti huomiota tilojen toimivuuteen ja siisteyteen. Lisäksi ylläpidetään hyviä tapoja, kannustetaan toisten huomioimiseen sekä sovitaan käytäntöjä toimivaan arkeen. Yhteisön toimintaan osallistuminen kiinnittää yksilön yhteisöön ja siksi kaikilla tulisi olla siihen mahdollisuus ja oikeus.

Työ- ja opiskeluyhteisön viihtyvyydessä on huomioitava myös esteettömän korkeakoulun periaatteet. Esteetön korkeakoulu ottaa toiminnassaan ja oppimisympäristöissään suunnitelmallisesti huomioon opiskelijoiden monenlaisuuden. Monenlaisuudella tarkoitetaan esimerkiksi aistivammoja, fyysisiä ja psyykkisiä rajoitteita, lukivaikeuksia tai muita tekijöitä, jotka vaikuttavat opiskeluun ammattikorkeakoulussa. Fyysisessä ympäristössä esteettömyys näkyy siten, että rakennuksissa, oppimateriaaleissa, opetusmenetelmissä ja välineissä huomioidaan kaikkien opiskelijoiden tarpeet. Sosiaalisessa ympäristössä esteettömyys tarkoittaa sellaisia yhteisön jäsenten tietoja, taitoja ja asenteita, jotka edistävät jokaisen opiskelua ja osallistumista. Psyykkisessä ympäristössä esteettömyyden näkökulma toteutuu monenlaisuuden arvostuksena. Esteettömyys tulee huomioida jo valintakoevaiheessa. (Jyväskylän yliopisto 2010.) Opiskeluhuvinvointiryhmä valvoo esteettömyyden periaatteiden toteutumista ammattikorkeakoulussa ja valmistelee henkilöstölle tarvittavat käytännön ohjeistukset.

5.1.6 Opintojen edistymisen seuraamiseen liittyvän järjestelmän luominen ja opintojen edistymistä tukevien käytäntöjen organisointi

Koko ammattikorkeakoulun opiskeluhyvinvointiryhmässä huolehditaan siitä, että opiskelijoiden opintojen edistymistä seurataan säännöllisesti yhteisesti sovittujen menettelyjen mukaisesti. Lukuvuosisikohtaisen seurannan tarkoituksena on ohjata opiskelijoita säännölliseen opiskeluun ja edistää opiskeluongelmiin puuttumista. Tavoitteena on mahdollisimman varhaisessa vaiheessa puuttua opintojen hidastumisen syihin ja ohjata opiskelijaa tarvittavien tukipalvelujen piiriin. (OKM 2010, 24–25.) Ryhmässä laaditaan selkeät toimintaohjeet yksiköissä toimiville opiskeluhyvinvointiryhmille opintojen edistymisen seuraamisesta ja opintojen ohjauksesta niin, että opiskelijoilla on mahdollisuus suunnitella opintonsa ja suorittaa tutkintonsa mielekkäässä ajassa (STM 2006, 154). Ryhmässä koordinoidaan yksiköissä toimivien opettajatuutoreiden ja muiden opiskelijoiden ohjaukseen osallistuvien säännöllistä koulutusta. Ryhmässä huolehditaan myös, että ammattikorkeakoulun menettelyohjeet opiskelijoiden opintojen ohjaukseen ovat ajan tasalla ja että ohjaukseen on käytettävissä tarvittavat ohjauksen tukimateriaalit.

5.1.7 Muiden hyvinvointiin liittyvien asioiden käsittely

Opiskeluhyvinvointiryhmä mahdollistaa laajasti korkeakoulu yhteisön hyvinvointiin liittyvien asioiden käsittelyn. Ryhmä voi määritellä muita asioita itse tai pyytää ehdotuksia ja huomioita ammattikorkeakoululta aina, kun tarvetta ilmenee. Mahdolliset muut asiat voivat liittyä toimintakäytäntöihin, ryhmädynamiikkaan, tuutorointiin, opetuksen toteuttamiseen, tapahtumien järjestämiseen tai mihin tahansa yksittäiseen tilanteeseen, jonka koetaan vaikuttavan yhteisön hyvinvointiin. Tämä edellyttää, että ammattikorkeakoulun eri toimijatahot ovat tietoisia opiskeluhyvinvointiryhmän toiminnasta ja osaavat tarvittaessa ottaa yhteyttä sen jäseniin.

5.2 Kampus- tai yksikkökohtaisten opiskeluhyvinvointiryhmien tehtävät

Paikallisesti yksiköissä/kampuksilla toimivien opiskeluhyvinvointiryhmien tehtävänä on toimia opiskelijoiden ja henkilökunnan moniammatillisena tukena ongelmallisissa tilanteissa ja vastata hyvinvointia tukevien käytäntöjen toimeenpanosta yksiköissä. Ryhmät tiedottavat ja toimeenpaneavat koko ammattikorkeakoulun opiskeluhyvinvointiryhmän määrittämät tehtävät ja hakevat ratkaisuja erilaisiin opiskelua vaikeuttaviin

ongelmatilanteisiin sekä erityisiin tukitoimia vaativiin tilanteisiin. Olennaista on, että tiedonkulku ja viestintä ovat avointa ja molemminsuuntaista niin, että yksiköissä toimivat opiskeluhyvinvointiryhmät ja koko henkilöstö ovat tietoisia ammattikorkeakoulun hyvinvointia edistävästä suunnitelmista, käytännöistä ja toimintakulttuurista.

5.2.1 Opintojen edistymisen seuranta

Kaikilla opintoaloilla on suositukset tutkinnon suoritusajoille. Niiden lisäksi voidaan tilastollisesti määrittää esimerkiksi keskimääräiset valmistumisajat eri tutkinnoille. Opintojen ohjauksen tehtävä on auttaa opiskelijaa suunnittelemaan opintojaan ja suorittamaan tutkinto mielekkäässä ajassa. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2006, 154.) Opintojen edistämiseen ja tukemiseen tähtäävien projektien pohjalta suositellaan, että oppilaitosten tulisi keskittyä torjumaan huonosta opiskelumotivaatiosta tai tyytymättömyydestä opintoihin johtuvaa keskeyttämistä ja pitkittymistä, mutta ei selkeään urasuunnitteluun pohjautuvaa keskeyttämistä tai pitkittymistä (Sosiaali- ja terveysministeriö 2006, 154.). Opintojen viivästyminen voi johtua monista eri seikoista, esimerkiksi motivaation tai rajojen puutteesta, oppimisvaikeuksista, sairaudesta tai huolenpidon puutteesta. Opinnot voivat myös keskeytyä esimerkiksi opiskelijan työelämään siirtymisen, perheen perustamisen tai muun elämäntilanteeseen liittyvän tapahtuman vuoksi. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2006, 155.)

Opintojen edistymisen seuranta säännöllisin väliajoin tekee näkyväksi mahdolliset yksittäisten opiskelijoiden erityisen tuen tarpeet ja mahdollistaa varhaisen puuttumisen. Tämän tehtävän hoitamisesta vastaavat yksiköissä toimivat opiskeluhyvinvointiryhmät. Seuranta olisi hyvä tehdä 1–2 kertaa lukuvuodessa yhtevästi koko ammattikorkeakoulun hyvinvointiryhmän linjaamalla tavalla. Mikäli opintopistekertymä todetaan seurannassa riittämättömäksi (esim. alle KELAn edellyttämän vähimmäisopintopistemäärän), tuutoropettaja keskustelee opiskelijan kanssa, ja jos opiskelija tarvitsee enemmän tukea, kutsutaan tapauskohtainen ryhmä, jossa opiskelija on mukana.

5.2.2 Ratkaisujen hakeminen erilaisiin opiskelua vaikeuttaviin ongelmatilanteisiin sekä erityiset tukitoimet

Opiskeluhyvinvointiryhmän tehtävänä on hakea ratkaisua ongelmallisiin tilanteisiin yhdessä opiskelijan kanssa. Ennen kuin opiskelijan tilannetta käsitellään opiskeluhyvinvointiryhmässä, opiskelija on yleensä käynyt keskusteluja opettajatuutorin tms. kanssa. Tilanteessa, jossa opettajatuutorilla on tuntuva huoli opiskelijasta ja hän kokee omat auttamismahdollisuutensa vähäisiksi, opettaja voi olla yhteydessä opiskeluhyvinvointiryhmään. Tilanteen arvioinnissa voidaan hyödyntää Stakesin kehittämää huolten vyöhykkeistöä.

Oppimisvaikeudet

Kun on aihetta epäillä ongelmien taustalla oppimisvaikeutta, on syytä harkita oppimisvaikeustutkimuksen tekemistä. Oppimisvaikeustutkimuksen tarkoitus on tuoda lisätietoa, jolla opiskelijan hyvinvointia ja esimerkiksi koulussa menestymistä voidaan edistää. Turhia tutkimuksia tulee välttää. Opiskelijan tai opettajan mielenkiinto ei sinällään ole riittävä peruste selvittelyn tekemiselle, vaan taustalla on oltava ongelma, johon etsitään ratkaisua. Tutkimukset eivät yksistään auta opiskelijaa, vaan oleellisinta on, mitä tutkimusten jälkeen tapahtuu ja kuinka tietoa hyödynnetään esimerkiksi opetuksessa ja opetuksen suunnittelussa. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2006, 159–160.)

Ammattikorkeakouluissa on hyvä miettiä erilaisia tukikäytäntöjä oppimisvaikeuksissa kamppaileville opiskelijoille. Opiskelijatuutorien järjestämä vertaisopetus voi toimia opiskelun tukena silloin, kun opiskelua vaikeuttavat esim. ongelmat kieliopinnoissa.

Ongelmia opiskelijaryhmään sitoutumisessa

Opiskelijaryhmään sitoutumisen ongelmat voivat näkyä mm. vaikeutena tehdä ryhmätöitä yhteistyössä toisten opiskelijoiden kanssa, toistuvina ristiriitatilanteina ja epäselvyyksinä tai ryhmän ulkopuolelle jättäytymisenä. Nämä vaikeudet tulevat opiskeluhyvinvointiryhmän tietoon mm. opiskelijatovereiden kertomana, ilmapiirikyselyn tuloksina tai välittyvät esimerkiksi oppituntien yhteydessä opintojaksojen vastuulehtorille mm. ryhmän dynamiikan tai vuorovaikutuksen ongelmina.

Ongelmallisia ryhmätilanteita voi ratkoa esimerkiksi keskustelun avulla. Keskustelua voi käydä joko yksittäisen opiskelijan tai opiskelijaryhmän kanssa, jota ryhmässä toimimiseen liittyvät ongelmat koskevat. Jos tieto ryhmässä toimimisen ongelmista tulee opettajatuutorin tietoon, hän selvittelee asiaa opiskelijoiden

kanssa ja on tarvittaessa yhteydessä opinto-ohjaajaan, kuraattoriin tai koulutusohjelmavastaavaan. Myös opiskelijahyvinvointiryhmä voi toimia hyvänä tukena sekä apuna tilanteiden selvittelyssä. Tilanteita voi käsitellä myös opettajien kokouksessa, jossa on paikalla opiskelijaedustus. Ongelmallisissa tilanteissa keskustelun lisäksi kannattaa hyödyntää erilaisia vuorovaikutusharjoituksia ryhmän sisällä. Tärkeää on myös, että ryhmän tilannetta ja ongelman poistumista seurataan tiiviisti.

CDS -hankkeen aikana Kemi-Tornion ammattikorkeakoulussa on kehitetty opiskelijaryhmän ilmapiirin kartoituslomake, joka voi toimia yhtenä työvälineenä opiskelijaryhmän sisäisten ongelmien kartoittamisessa ja puheeksiottamisessa. Lomakkeen tarkoituksena on seurata ryhmän toimintaa opiskelun eri vaiheessa ja sen käyttöä suositellaan ensimmäisen lukuvuoden toisella puoliskolla tai jos opiskelijaryhmän tilanteesta ollaan huolissaan. Lomakkeesta löytyy mm. osioita, jotka kartoittavat opiskelijaryhmään sitoutumisen ongelmia ja kiusaamisteemaa (LIITE 3).

Mielenterveydelliset haasteet

Opiskelijoille tyypillisiä mielenterveyteen liittyviä häiriöitä ovat erilaiset ahdistuneisuushäiriöt, syömishäiriöt, masennustilat ja stressioireet. Pitkään jatkunut stressi voi johtaa masennukseen (Korkeila 2005). Mielenterveyden häiriöiden varhainen tunnistaminen ja puheeksi ottaminen ovat tärkeitä asioita mm. tulevaisuuden työkykyä ja aikuisiän terveyttä ajatellen. Ammattikorkeakouluissa olisi hyvä olla määriteltynä selkeät hoitopolut ja -tahot, joihin opiskelijat voidaan ohjata, mikäli heillä on mielenterveydellisiä ongelmia. Hoitopolut ja -tahot tulisivat olla selkeästi näkyvissä esimerkiksi ammattikorkeakoulujen verkkosivuilla ja toimintatapojen tulisi olla kaikkien toimijoiden tiedossa.

Elämänhallinnan ongelmat

Työelämässä toimiville joustamattomat opiskelumahdollisuudet voivat aiheuttaa väsymistä, stressiä, taloudellisia vaikeuksia sekä ongelmia perheen ja opiskelun yhteensovittamisessa. Ongelmat voivat joskus johtaa opintojen keskeyttämiseen. Opintojen joustavuus vähentää aikatauluongelmista ja koulutuksen järjestämistavoista johtuvaa keskeyttämistä. (OPM 2007, 23–24.) Opettajatuutori voi ohjata ajankäytön priorisoinnin ongelmassa opiskelijan hakemaan myös vertaistukea ja neuvoja opiskelutovereilta tai joltakin muulta asiantuntijalta. Opiskelijoille voidaan antaa myös koulutusta ajanhallinnasta ja esimerkiksi Turun ammattikorkeakoulussa on järjestetty tukitoimintana ajanhallinnan pienryhmiä nimellä Kalenteri kaveriksi – työkaluja

stressin hallintaan ja ne ovat opiskelijalle vapaasti valittavia opintoja. Tärkeää olisi, että ammattikorkeakoulun sisältä löytyisi selkeä ohjeistus ja työnjako tällaisten tilanteiden tukemiseen.

Opiskelijan kertoessa taloudellisista vaikeuksistaan, tulisi ammattikorkeakouluissa olla tietoa siitä, mihin opiskelija voidaan tällaisissa tilanteissa ohjata. Kunnan sosiaalitoimi, talous- ja velkaneuvonta, Kela ja seurakunta voivat myöntää taloudellista apua sitä tarvitseville. Opintotukeen liittyvissä asioissa ohjeistusta saa opintosuhteereiltä. Joissakin ammattikorkeakouluissa opiskelijajärjestöiltäkin on mahdollista saada tukea mm. astioiden ja huonekalujen hankinnassa.

Kiusaaminen

Jos kiusaamista esiintyy, on siihen puututtava heti. Yleensä ammattikorkeakouluissa asiaa lähtevät hoitamaan samat henkilöt kuin muitakin opiskeluhyvinvointipalveluita: opettajatuutorit, hops-ohjaajat, opinto-ohjaajat ja / tai opintopsykologit ja kuraattorit. Työntekijät voivat keskustella myös yleisellä tasolla kiusaamisesta ryhmän kanssa. Yhdenvertaisuuden edistämisen toimintaohjeen avulla voidaan pyrkiä edistämään hakijoiden ja opiskelijoiden yhdenvertaisuutta sekä ehkäisemään kaikenlaista syrjintää ja häirintää. Yhdenvertaisuudella tarkoitetaan sitä, että ketään ei saa syrjiä iän, etnisen tai kansallisen alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden, sukupuolisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Jokaisessa ammattikorkeakoulussa tulisi olla luotuna selkeä käytäntö, jolla kiusaamista kartoitetaan ja jolla siihen puututaan.

Erytysten tukitoimien järjestäminen tarvittaessa

Opiskeluhyvinvointiryhmän tehtävänä on järjestää erityisiä tukitoimia opiskelijalle tarvittaessa. Joissakin ammattikorkeakouluissa on tarjolla erilaista opiskelua tukevia ryhmiä, kuten esimerkiksi "Opi oppimaan", "Kasvuryhmä", "Irti esiintymisjännityksestä", "Elämäntaito", "Parisuhdekurssi", "Urasuunnittelu", "Opinnot uudelleen käyntiin ja kohti maalia". Eri ammattikorkeakouluissa on järjestetty vapaasti valittavina opintoina opiskelijoiden hyvinvointia tukevaa pienryhmätoimintaa. Tästä toiminnasta on saatu hyviä kokemuksia.

Esteetön opiskelu korkea-asteen oppilaitoksissa (ESOK) -hanke on tuottanut oppaita ja suosituksia esteetömmästä opiskelusta ja erilaisten oppijoiden tukemisesta. Materiaalit ovat vapaasti hyödynnettävissä ja

löydettävissä osoitteesta <http://esok.jyu.fi/julkaisut/oppaat/>. Toimintaohjeita on saatavilla seuraaviin tilanteisiin:

Heikkonäköisen ja sokean opiskelijan huomioon ottaminen korkeakouluopiskelussa

Kuuron ja huonokuuloisen opiskelijan huomioon ottaminen korkeakouluopiskelussa

Lukemisen ja kirjoittamisen vaikeuden huomioon ottaminen korkeakouluopiskelussa

Jännittämisongelmien huomioon ottaminen korkeakouluopiskelussa

Liikuntavammaisen opiskelijan huomioon ottaminen korkeakouluopiskelussa

Aspergerin oireyhtymän huomioon ottaminen korkeakouluopiskelussa

Aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriön huomioon ottaminen korkeakouluopiskelussa

Mielenterveyden ongelmien huomioon ottaminen korkeakouluopiskelussa

5.3 Opiskelijakohtainen ryhmä

Opiskeluhyvinvointiryhmän työskentelyssä tulee huomioida salassapitoa ja vaitiolovelvollisuutta koskevat säädökset. Opiskelijasta saadaan kerätä vain opetuksen järjestämisen kannalta tarpeellisia tietoja, mutta opiskelijan suostumuksella saa koota tietoa enemmänkin. Opiskeluhyvinvointiryhmän jäsenillä on oikeus saada tietoa toisiltaan ja luovuttaa sitä toisilleen. Lisäksi ryhmän jäsenet voivat luovuttaa opiskelijan opettajalle tietoja, jotka ovat välttämättömiä asianmukaisen opetuksen järjestämiseksi. Hyvä käytäntö on, että opiskelijalta pyydetään kirjallinen suostumus tietojen luovuttamiseen ja asioiden käsittelyyn.

Salassapitoa, salassa pidettävien tietojen luovuttamista, tiedonsaantioikeutta ja henkilötietojen käsittelyä koskevia säännöksiä tulkitaan tällä hetkellä kirjavasti. Opetushallitus sekä Terveys- ja hyvinvoinnin laitos valmistelevat parhaillaan yhteistä oppilashuollon opasta. Oppaan tavoitteena on tukea oppilashuollon moniammatillista yhteistyötä ja tukea oppilashuollon toteuttamista jo muutosvaiheen aikana.

Opiskeluhyvinvointityössä ns. kolmas taso tulee kyseeseen silloin, kun käsitellään yksittäisen opiskelijan tai tietyn opiskelijaryhmän asioita. Ryhmä on silloin pienempi ja siihen tulevat mukaan vain ne jäsenet, joita asian käsittely vaatii. Opiskelija on aina mukana tilanteessa, jossa hänen asioitaan käsitellään. Opiskelija-

ryhmän tilannetta koskevat asiat hoidetaan samalla periaatteella. Silloin opiskeluhuvinvointiryhmässä on mukana esim. opinto-ohjaaja ja kuraattori/opintopsykologi sekä ryhmän tuutoropettaja. Opiskelija, jonka asioita käsitellään, on itse läsnä ohjauskeskusteluissa, joissa päätetään hänen opintojaan koskevista asioista. Opiskeluhuvinvointiryhmän toiminnalla pyritään luottamuksellisesti tukemaan ja auttamaan opiskelijaa jaksamaan muuttuvissa elämäntilanteissa sekä löytämään kulloinkin paras mahdollinen ratkaisu ottamalla huomioon opiskelijan voimavarat. Kulloinenkin ryhmän kokoonpano mietitään opiskelijan tilanteen ja tarpeen mukaan.

LÄHTEET

- Harju, Juhana & Pakkanen, Lauri 2007. Opiskelijan hyvinvointi korkeakoulussa – kohti kokonaisvaltaista oppimiskäsitystä. Julkaisussa Kunttu Kristiina (toim.) Opiskeluyhteisön terveydeksi. Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiön oppaita 2, 2007. 11–14. Saatavissa myös http://www.yths.fi/terveystieto_ja_tutkimus/yhteisoterveys/yliopistot/oppilaitosten_hyvinvointiohjelman_runko
- Jyväskylän yliopisto 2010. Esteetön opiskelu korkea-asteen oppilaitoksissa. Viitattu 23.11.2010. <http://www.esok.fi>.
- Korkeakoulun turvallisuuskäsikirja 2010. Vakavien henkilöriskien hallinta. Laurea-ammattikorkeakoulun julkaisusarja C 14. Espoo: Laurea amk.
- Korkeila, Jyrki 2005. Stressi, masennus ja avuntarve. Suomen lääkirilehti 43, 4373–4377.
- Kunttu, Kristiina 2005. Opintojen ohjaus ja opiskelijan hyvinvointi. Teoksessa Hukari, A. (toim.) Opettajatuutorin opas. Espoo: Teknillinen korkeakoulu.
- Kunttu, Kristiina 2007. Opiskelukyky on opiskelijan työkykyä. Julkaisussa Kunttu Kristiina (toim.) Opiskeluyhteisön terveydeksi. Oppaita 2, 2007. Helsinki: YTHS. 6–10.
- Kunttu, Kristiina 2009. Korkea-kouluopiskelijoiden terveystutkimus 2008. Esitys: Kestääkö (opiskelijan) terveys. Ammattikorkeakoulupäivät Oulussa 14.–15.5.2009. Viitattu 4.11.2010. http://www.oamk.fi/.../kristina_kunttu_Kestaako_opiskelija_Amk-paivat_14.5.09.pdf.
- Kunttu, Kristiina & Huttunen, Teppo 2009. Korkeakouluopiskelijoiden terveystutkimus 2009. Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiön tutkimuksia 45. Helsinki: Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiö.
- Laaksonen, Elina 2004. Ammattikorkeakoulujen henkilöstön ja opiskelijakuntien käsityksiä opiskelijoiden hyvinvoinnista. Työpapereita 1/2004. Helsinki: Opiskelijajärjestöjen tutkimussäätiö Otus.
- Liimatainen, Jaana; Kaisto, Jenni; Karhu, Kaisa; Martikkala, Susanna; Andersen, Maria; Aikkola, Riitta; Anttila, Krista; Keskinarkaus, Pauliina & Saari, Päivi 2010. Viivästynyt? Minäkö? Opiskelijoiden näkemyksiä opintojen viivästymisestä, työelämästä sekä opiskelusta korkea-asteella. Valtti – Valmis tutkinto työelämävalttina –projekti. Ohjaus- ja työelämäpalvelut. Oulu: Oulun yliopisto.
- Mantela, Jaana 2010. Ammattikorkeakoulujen opiskeluhoolto- ja hyvinvointiryhmät. Kartoitus opiskelijahuoltoryhmien tai vastaavien toiminnasta ja kokoonpanoista CDS-projektiin osallistuneissa ammattikorkeakouluissa. CDS-hanke.
- Mäenpää, Mari 2008. ”Laajempi ystäväpiiri – keveämpi mieli?” Yliopisto-opiskelijoiden sosiaalinen tuki ja positiivinen mielenterveys. Terveyskasvatuksen pro gradu-tutkielma. Terveystieteiden laitos. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Saatavissa myös <http://urn.fi/URN:NBN:fi:ju-200806275564>
- Okkonen, Tuula 2009. Opiskeluhyvinvoinnin tukiverkostomalli. Julkaisussa Okkonen, Tuula (toim.) 2009. Oppimisvalmiuksien ja erilaisten opiskelijoiden tukeminen MAMK:ssa 2008–2009. Tutkimuksia ja raportteja A. Mikkeli: Mikkelin ammattikorkeakoulu. 19–21. Viitattu 21.3.2011. www.mamk.fi.
- OKM 2010. Korkeakouluopintojen edistymisen seurannan kehittäminen. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2010:9. Viitattu 5.4.2011. <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2010/liitteet/okmtr09.pdf>

- Opiskelijan hyvinvointiryhmän loppuraportti. Jyväskylän yliopisto 2009.
Viitattu 21.3.2011. www.jyu.fi.
- OPM 2007. Opintojen keskeyttämisen vähentämisen toimenpideohjelma.
Keskustelumuistio 8.2.2007. Opetusministeriön monisteita 2007:2. Viitattu 21.3.2011.
www.minedu.fi
- Raevaara, Martti 2010. Kykytoimintaa joka päivä –seminaari Espoon Dipolissa
<http://www.syl.fi/materiaalit/opiskelukyky/>
- Rantanen, Elisa & Vehviläinen, Jukka 2007. Kannattavaa opiskelua? –
Opintojen keskeyttäminen ammatillisissa oppilaitoksissa. Helsinki. Edita.
- Saikkonen, Paula (toim.) 2004. Opiskelijoiden hyvinvointiryhmät. Julkaisussa Saikkonen,
Paula (toim.) Kehrän Työkirja. Hurmuksesta hankkeeseen. Helsinki: YTHS. 11–14.
- Seikkula, Jaakko & Arnkil, Tom Erik 2009. Dialoginen verkostotyö. Helsinki: THL.
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2006. Opiskeluterveydenhuollon opas.
Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2006:12. Helsinki: STM:
- STM 2009. Neuvolatoiminta, koulu- ja opiskeluterveydenhuolto sekä ehkäisevä
suun terveydenhuolto. Asetuksen (380/2009) perustelut ja soveltamisohjeet. Sosiaali- ja ter-
veysministeriön julkaisuja 2009:20. Helsinki: STM: Viitattu 1.4.2011. Saatavissa myös
www.stm.fi
- Tuovinen - Kakko, Tarja 2010. Opiskelijan erilaiset palvelupolut. Kartoitus opiskelijoiden palvelu poluista
CDS -projektiin osallistuneissa ammattikorkeakouluissa. CDS-hanke.

LIITE 1 KOKO AMMATTIKORKEAKOULUA KOSKEVAN OPISKELUHYVINVOINTIRYHMÄN JÄSENET JA TYÖNJAKO

- **Hallinnonedustaja/koulutusjohtaja(t)**

Opiskeluhyvinvointiryhmien toimintakenttä on monipuolinen ja osin vaikeakin, sillä välttämättä ryhmillä ei ole virallista ja tunnustettua asemaa. Siksi olisi tärkeää, että opiskeluhyvinvointiryhmän puheenjohtajana toimisi hallinnon edustaja, kuten esim. rehtori, vararehtori, koulutusjohtaja tai hallintopäällikkö. Suora yhteys keskushallintoon ja korkeakoulun resursseihin on välttämätöntä, jotta rakentava ja hyvää tarkoittava keskustelu ei jää hedelmättömäksi. Opiskelijapalveluita tulee resursoida riittävästi ja toiminta on nähtävä strategisesti tärkeänä ammattikorkeakoulun tehokkaan ja laadukkaan toiminnan kannalta. (Opetusministeriö 2007, 22; Harju & Pakkanen 2007, 12.)

- **Pedagogisesta kehittämisestä vastaava henkilö**

Opiskelijoiden hyvinvoinnin perusta on ammattikorkeakoulun ohjaus- ja opetuskäytänteissä. Hyvinvointia tuetaan pedagogisilla ratkaisuilla, jotka ottavat joustavasti huomioon erilaisten oppijoiden tarpeet. Erilaisten seulojen, mittareiden ja kyselyjen mukaan opiskelijoilla on opintojen aikana ylikuormittumista ja stressiä, joka johtaa uupumiseen. Yksi tapa helpottaa ylikuormittumista on miettiä erilaisia pedagogisia ratkaisuja ja luoda opiskelua ja tutkinnon suorittamista helpottavia rakenteita ja malleja, jotka tukevat opintojen joustavaa suorittamista. (Opetusministeriö 2007, 30–32.)

- **Aikuiskoulutusvastaava**

Tuo ryhmään oman asiantuntemuksensa aikuisten opiskeluhyvinvointiin liittyvistä tekijöistä. Aikuisopiskelijoiden on vaikea löytää mm. sopivia koulutusmuotoja, jotka tukisivat lisäkouluttautumista ja työn sekä mahdollisen perhe-elämän yhdistämistä. Keskustelemalla koulutuksen erilaisista järjestämistavoista ja opintojen joustavasta suorittamisesta tuetaan aikuisopiskelijoiden hyvinvointia.

- **Opettajaedustaja**

Opettaja toimii pedagogiikan asiantuntijana ja tuntee opiskelun arjen konkreettisen oppimisympäristön. Opettajilla on merkittävä rooli mm. valittaessa käytössä olevia opetusmenetelmiä, opetussuunnitelmatyössä ja opintojen aikatauluttamisessa (Rantanen & Vehviläinen 2007, 28). Nämä teki-

jät ovat keskeisiä opiskelijoiden kuormittumiseen ja ilmapiiriin vaikuttavia tekijöitä, joista olisi hyvä keskustella yhteisissä kokouksissa: mitä ongelmia esiintynyt, miten niihin vastataan jne.

- **Opintotoimiston edustaja**

Opintotoimistossa työskentelevät ovat paljon tekemisissä opiskelijoiden kanssa. Opiskelijat ottavat heihin yhteyttä ja hakevat tukea erilaisissa asioissa, joten heidän osallisuutensa on siksi perusteltua ja tarpeellista.

- **Opiskelijaterveydenhuollon edustaja**

(esim. terveydenhoitaja, lääkäri, psykiatrinen sairaanhoitaja) edustaa opiskeluterveydenhuollon palvelujen järjestäjää ja vastaa yhteistyöstä muiden terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa.

- **Psyko-sosiaalisten palvelujen asiantuntija(t)**

(kuten kuraattori, psykologi, diakoni tai pappi) arvioi opiskelijoiden kokonaistilanteen ja opiskelija-huollollisten toimien tarpeen. Tarpeen mukaan heillä on mahdollisuus tarjota opiskelijoille yksilöllistä keskusteluapua. Kuraattorien vastuualueeseen kuuluvat lisäksi opiskelijoiden asumis- tai toimeentulotilanteeseen liittyvät asiat.

- **Kansainvälisestä toiminnasta vastaava**

Opiskeluhyvinvoinnin palvelut on tarkoitettu kaikille opiskelijoille, mutta osa palveluista on erityisesti kohdennettu kansainvälisille opiskelijoille. Opiskeluhyvinvointiryhmässä voi olla jäsenenä erityisesti ulkomaalaistaustaisten opiskelijoiden, vaihto-opiskelijoiden ja kv - tutkinto - opiskelijoiden asioista vastuussa oleva työntekijä, kuten esimerkiksi kv - päällikkö.

- **Opiskelijaedustaja/oppilaskunnan edustaja**

edustaa ryhmässä opiskelijoiden näkemystä. Opiskelijan hyvinvointi koostuu monesta tekijästä: toimeentulosta, asumisesta, kehon ja mielen terveydestä, sosiaalisista ja opiskeluun liittyvistä tukiverkostoista ja tasa-arvoisesta kohtelusta. Opiskelijajärjestöt työskentelevät em. sektoreilla opiskelijoiden hyvinvoinnin parantamiseksi. Heidän näkemyksensä opiskelijoiden hyvinvoinnista on tärkeää saada opiskeluhyvinvointiryhmän käyttöön. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2006, 36.)

LIITE 2 YKSIKKÖ/TOIMIALAKOHTAISEN OPISKELUHYVINVOINTIRYHMÄN JÄSENET JA TYÖNJAKO

- **Opinto-ohjauksen edustaja**

Edustaa opintojen kokonaissuunnittelun asiantuntemusta ja keskittyy opiskelijan koko opiskelupolun suunnitteluun, opintojen edistymisen seurantaan ja tukemiseen erityistilanteissa. Opinto-ohjaajat vastaavat erityisten toimien käynnistämisestä ja niiden kirjaamisesta opiskelijan opintosuunnitelmaan.

- **Opettajaedustaja**

Opettaja toimii pedagogiikan asiantuntijana ja tuntee opiskelun arjen konkreettisen oppimisympäristön. Opettajilla on merkittävä rooli mm. valittaessa käytössä olevia opetusmenetelmiä, opetussuunnitelmatyössä ja opintojen aikatauluttamisessa (Rantanen & Vehviläinen 2007, 28). Nämä tekijät ovat keskeisiä opiskelijoiden kuormittumiseen ja ilmapiiriin vaikuttavia tekijöitä, joista olisi hyvä keskustella yhteisissä kokouksissa: mitä ongelmia esiintynyt, miten niihin vastataan jne.

- **Opintos sihteeri**

On paljon tekemisissä opiskelijoiden kanssa ja auttaa opiskelijoita monissa opiskeluun liittyvissä asioissa. Hän tuo ryhmään käytännön asiantuntemusta opiskeluarjesta.

- **Psyko-sosiaalisten palvelujen asiantuntija(t)**

(kuten kuraattori, psykologi, diakoni tai pappi) arvioi opiskelijoiden kokonaistilanteen ja opiskelija-huollolisten toimien tarpeen. Tarpeen mukaan heillä on mahdollisuus tarjota opiskelijoille yksilöllistä keskusteluapua. Kuraattorien vastuualueeseen kuuluvat lisäksi opiskelijoiden asumis- tai toimeentulotilanteeseen liittyvät asiat.

- **Opiskelijaterveydenhuollon edustaja**

(esim. terveydenhoitaja, lääkäri, psykiatrinen sairaanhoitaja) toimii ryhmässä terveyden edistämisen ja terveydenhuoltopalveluiden asiantuntijana. Terveydenhoitaja tarjoaa mahdollisuuksien mukaan ensimmäisen lukuvuoden aikana nuorten koulutuksen opiskelijoille ajan terveyshaastatteluun, jossa kartoitetaan opiskelijan fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista terveydentilaa. Aikuisopiskelijoille terveydenhoitajan palvelut ovat muuten käytettävissä, mutta terveyshaastattelu vain tarvittaessa. Terveyshaastattelun tai myöhemmin ilmenneen tarpeen perusteella terveydenhoitaja tekee tilanekartoituksen ja tarjoaa terveysneuvontaa, itsehoidon ohjausta sekä ohjaa opiskelijan tarvittaessa jatkoselvityksiin tai -hoitoon.

- **Opiskelijaedustaja/oppilaskunnan edustaja**

Edustaa ryhmässä opiskelijoiden näkemystä. Opiskelijan hyvinvointi koostuu monesta tekijästä: toimeentulosta, asumisesta, kehon ja mielen terveydestä, sosiaalisista ja opiskeluun liittyvistä tukiverkostoista ja tasa-arvoisesta kohtelusta. Opiskelijajärjestöt työskentelevät em. sektoreilla opiskelijoiden hyvinvoinnin parantamiseksi. Heidän näkemyksensä opiskelijoiden hyvinvoinnista on tärkeää saada opiskeluhuvinvointityöryhmän käyttöön. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2006, 36.) Opiskelijaedustaja osallistuu ryhmän toimintaan silloin, kun käsitellään yleisiä asioita.

- **Hallinnon edustaja**

Edustaa ryhmässä yksikön/kampuksen kokonaisnäkemystä. Hallinnon edustaja on tärkeä linkki ammattikorkeakoulun päättäviin elimiin. Yksikön hallinnon edustaja vastaa työnteon ja opiskelun edellytyksistä ja hyvinvointiin liittyvistä asioista yksiköissä/kampuksilla.

LIITE 3 HYVIÄ LINKKEJÄ OPISKELIJOIDEN HYVINVOINNIN TUKEMISESSA

<p>Opiskelukykykäytännöt -opas http://www.syl.fi/wp-content/uploads/2010/11/Opiskelukykykaytanot1.pdf, viitattu 27.4.2011</p>	<p>Yliopistojen opiskelukykyä edistäviä hyviä käytäntöjä, joita on kerätty kyselyillä eri yliopistoista. Käytännöt soveltuvat monille yliopistoyhteisöille, kuten yliopiston johdolle, tiedekunnille ja opiskelijajärjestöille.</p>
<p>Opiskelukykyä ja yhteisöllisyyttä, Opiskelukyvyn edistämisen suositukset yliopistoille –raportti http://www.syl.fi/wp-content/uploads/2010/11/Opiskelukykyraportti1.pdf; viitattu 27.4.2011</p>	<p>Opiskelukykyä ja yhteisöllisyyttä -raportti on tarkoitettu opiskelukyvyn edistämisen oppaaksi kaikille yliopistoille.</p>
<p>Oppimisvaikeuksien tunnistuslista http://www.opioppimaan.fi/oppimisvaikeudet/tunnistus/tunnistuslista, viitattu 27.4.2011</p>	<p>22 kysymystä, jotka liittyvät lukivaikeuteen tai yleisemmin oppimisvaikeuksiin. Kysymyslista on suuntaa-antava ja sen tarkoituksena on helpottaa lukivaikeuden tunnistamista.</p>
<p>Sosiaalista pääomaa vahvistavat käytänteet ammattikorkeakouluopiskelijoiden kuvaamana. Sanni Mäkelä, TAMK https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/12716/Makela_Sanni.pdf?sequence=1 , viitattu 27.4.2011</p>	<p>Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää, mitkä ovat sosiaalista pääomaa vahvistavat käytänteet ammattikorkeakoulun opiskeluyhteisössä opiskelijoiden kuvaamina.</p>
<p>Korkeakoulun turvallisuuskäsikirja – Vakavien henkilöriskien hallinta http://www.laurea.fi/fi/tutkimus_ja_kehitys/julkaisut/oppimateriaalit_c_sarja/Documents/C14.pdf, viitattu 27.4.2011</p>	<p>Käsikirjassa on keskeisimmät suositukset omatoimisen turvallisuuden kehittämiseksi korkeakouluissa.</p>
<p>Nyyti ry – opiskelijoiden tukikeskus http://www.nyyti.fi/, viitattu 27.4.2011</p>	<p>Nyyti edistää ja tukee opiskelijoiden henkistä hyvinvointia ja elämänhallintakykyä.</p>
<p>LUKI –TUKI –keskus http://www.turunkristillinenopisto.fi/index.php?option=com_content&task=view&id=98&Itemid=136, viitattu 27.4.2011</p>	<p>Keskus auttaa ja opastaa lukivaikeuteen liittyvissä asioissa.</p>
<p>Erilaisten oppijoiden liitto www.erilaistenoppijoidenliitto.fi, viitattu 27.4.2011</p>	<p>Linkkejä paikallisyhdistyksiin ja ulkomaisiin lukijärjestöihin.</p>

<p>Oppimisvaikeuskeskus http://www.nmi.fi/tutkimus/ovk.html viitattu 27.4.2011</p>	<p>Oppimisvaikeuskeskus on asiantuntijoille ja asi-anomaisille tarkoitettu internetvälitteinen oppimisvaikeussisältöisten tietojen tuottamis- ja välittämispalvelu.</p>
<p>Kynnys ry http://www.kynnys.fi/, viitattu 27.4.2011</p>	<p>Kynnys ry on eri tavoin vammaisten ihmisten perus- ja ihmisoikeusjärjestö.</p>
<p>Opintoluotsi www.opintoluotsi.fi, viitattu 27.4.2011</p>	<p>Koulutustiedon verkkopalvelu.</p>
<p>Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiö, YTHS http://www.yths.fi/, viitattu 27.4.2011</p>	<p>Terveystietopankki, amk-kokeilu.</p>
<p>Suomen mielenterveysseura http://www.mielenterveysseura.fi/, viitattu 27.4.2011</p>	<p>Tietoa mielenterveydestä, sen ylläpidosta ja elämäntaitojen kehittamisestä sekä auttamispalveluista.</p>
<p>Oma oppimisvalmentaja -työkirja, www.opioppimaan.fi, viitattu 27.4.2011</p>	<p>Tietoa ja harjoituksia, jotka liittyvät oppimiseen ja oppimisvaikeuksiin.</p>
<p>ESTOPT –hanke http://portal.savonia.fi/pdf/julkaisutoiminta/esteeton_net.pdf, viitattu 27.4.2011</p>	<p>Esteetön opintopolku työelämään (ESTOPT) - hankkeen keskeisenä tavoitteena on ollut kehittää erilaisia keinoja tunnistaa monenlaisten oppijoiden opintopolun esteitä korkeakoulutuksessa sekä löytää niihin ratkaisuja.</p>
<p>Kristina Kuntun esitys 17.11.2009 Helsingissä: Tartutaan nuoren masennukseen – opiskeluterveydenhuollon haasteita http://www.tartumasennukseen.fi/c/document_library/get_file?folderId=875100&name=DLFE-10476.pdf, viitattu 27.4.2011</p>	
<p>Kristina Kuntun esitys: Jaksaa, jaksaa. vai jaksako? OON VOIMISSAIN! Tampereen yliopiston opiskelijoiden hyvinvointiryhmä Kehrän kevätseminaari http://www.uta.fi/opiskelu/kehra/index/Kunt-Jaksaa,%20jaksaa_Tampere%2020.5.2010.pdf, viitattu 27.4.2011</p>	
<p>Tukinet www.tukinet.fi, viitattu 27.4.2011</p>	<p>Internetissä toimiva kriisikeskus, sisältää auttamis- ja tukipalvelujen hakemiston.</p>

